

EŞİT KÖŞE

Prof. Dr. Güldemin Darbaş

Kahramanmaraş Depremlerinin Düşündürdükleri ve Afetlerin Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de çok okunan ve çok bilinen kitaplardan bir tanesi Nobel Edebiyat Ödüllü yazar Gabriel García Márquez’in yazdığı Kırmızı Pazartesi kitabıdır. Kitap, işleneceğini herkesin bildiği bir cinayet üzerine yazılmıştır. Bir cinayetin gerçekleşeceği herkes tarafından bilinir, ama o gün geldiğinde, buna kimse engel ol(a)maz. Kahramanmaraş merkezli depremler de bir “kırmızı pazartesi” hikayesidir.

Deprem, yerkabuğunun litosfer bölümünün astenosfer bölümü üzerindeki hareketleriyle ilintili olarak, özellikle levha sınırlarında biriken deformasyon enerjisinin beklenmedik bir anda boşalması ve bu enerjinin sismik dalgalar halinde yeryüzünde sarsıntılara sebep olması olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla depremler levha hareketlerinin başladığı yaklaşık 3,4 milyar yıl öncesinden bu yana gerçekleşen doğal bir olgudur. Türümüz Homo sapiens son 300 bin yıldır Dünya’nın çeşitli yerlerine göç ederek yayılmış, buzul devrini aşmış, tarım devrimi gerçekleştirmiş ve endüstri devrimiyle kendini aşarak Doğa’ya hükmetmeye başlamıştır. Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler

insanın doğa olaylarıyla kolayca baş ederek yaşam süresinin uzamasını sağlamıştır. 21. Yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamaya az kaldığımız bugünlerde ise, küreselleşme dediğimiz bir başka olguyla, Dünya’nın her yerine birkaç saat içinde ulaşma, Dünya’nın her yerinden ise birkaç saniye içinde bilgi edinme olanağına sahibiz. Türümüz aklının sayesinde Doğa’nın tüm olanaklarını kullanarak, onunla uyumlu yaşamak yerine ona egemen olmayı tercih etmektedir.

21. yüzyılın belki de en büyük iki probleminden biri aşırı nüfus artışıdır. Ülkemiz gibi gelişmekte olan coğrafyalarda çeşitli nedenlerle sık sık az gelişmiş köy ya da kasaba gibi yerlerden daha

gelişmiş kentlere göç edilmektedir. Bu göçler de göç alan kentin demografik dokusunda önemli değişimlere neden olmaktadır. En önemli sorun ise, nüfus yoğunluğunun artmasına paralel konut sayısındaki yetersizliktir. Dolayısıyla ekonomik ve sosyal açıdan daha zayıf göçmenler, kentin nispeten fakir olan, alt yapısı zayıf semtlere yerleşmekte ya da gecekondu gibi imarsız çözümler üreterek sorunla baş etmeye çalışmaktadırlar. Sorun devam ettikçe, belki de hızlı çözüm üretmek için tarım arazileri imara açılmakta, yeteri kadar jeolojik ve jeoteknik incelemeler yapılmadan, doğa kaynaklı afetlere (deprem, heyelan, sel vs) karşı risk faktörleri düşünülmeyen, dahası kentin dokusu ve mimarisi hesaplanmadan yüksek katlı binalar yeni yerleşim ve cazibe merkezleri olarak insanlara sunulmaktadır. Öngörü yoksunluğu olarak tanımlanabilecek bu davranışlar, bilimi de referans noktası olmaktan çıkarınca halkımızın “afet” dediğimiz olaylarla sıklıkla karşılaşmasına, can ve mal kaybına, önemli psikolojik ve sosyal çözümlere neden olmaktadır.

Afet; Can (2020) tarafından “insan topluluklarının yaşadığı yerlerde aniden veya zamanla oluşan gerek doğanın gerekse de insanın doğrudan veya dolaylı müdahalesiyle gerçekleşen; fiziksel, ekonomik, psikolojik ve daha birçok yönden büyük hasarlara ve kayıplara neden olan ve etkileri bakımından önemli sonuçlar doğuran sosyal bir olgu” olarak tanımlanmaktadır. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur. Dolayısıyla afet fiziksel çevre, toplum ve birey düzleminde de ele alınması gereken konuların başında gelmektedir. Doğa olayının gerçekleştiikten birkaç dakika sonra afete dönüşmesi, çevresine onarılmaz hasar vermesi ve yıkıcı etkisi, birey ve toplumda da beklenmedik ve ani değişimlere neden olmakta mevcut toplumsal ve sosyal yapıda büyük değişimler yaratmaktadır (Gökalp-Yılmaz, 2021). Deprem, sel, heyelan, çığ gibi herhangi bir doğa kaynaklı afetın yaşam alanlarında yarattığı yıkım, bireylerin fiziki yaşam alanlarını da doğrudan yıkıma uğratmakta, afetın yaşandığı ilk dakikalar yaşamsal mücadeleye (ölüm-kalım meselesine)

dönüşmekte, kurtulma, kurtarma ve kurtarıma çabaları ve bu çabalar çerçevesinde gerçekleşen dayanışma her şeyin önüne geçmektedir.

Kuşkusuz böylesi bir yıkımın iç içe geçmiş pek çok nedeni vardır. Bu nedenlerin en önemlilerini sıraya koyarsak, birinci sırada merkezi ve yerel yönetimlerin kimi zaman aceleyle, kimi zaman yanlış yönlendirmeyle, kimi zaman da kayırma ya da rant gibi nedenlerle yeterli ve gerekli incelemeler yapmadan aktif fay zonları, dere yatakları, tarım arazileri, heyelan bölgeleri gibi riskli alanları imara açmaları ve yüksek katlı binaların yapımına izin vermeleri söylenebilir. İkinci sırada yatan nedense; herhangi bir eğitim almadan, gerekli prosedürleri kolaylıkla halledip yeni mezun inşaat ve jeoloji mühendislerinin imza yetkilerini de alarak iş yapan müteahhitlerdir. Özellikle bu müteahhitler şehir planlamacıları gibi iş yapmakta, kentin diledikleri bölgesini imara açılmasını sağlayarak, diledikleri bölgesinde alışveriş merkezleri, yüksek konforlu siteler gibi cazibe merkezleri yaratıp, nüfusun büyük bölümünü o bölgelere yerleştirmektedir. Mevcut kapitalist sistemde para güçtür ve gerektiğinde elinde siyasal otoriteyi manipüle etme ve kendi lehine kararlar aldırma yetkinliği bulundurulur. Dünya’nın pek çok yerinde parasal gücü elinde bulunduranlar aynı zamanda siyasal güç ve meşru yetkiyi de ellerinde bulundururlar. Kuşkusuz sınırsız ve denetimsiz güç insanları çok rahat illegal yol ve yöntemlere yönlendirebilir. Tam da bu noktada etik değerlerden söz etmek mümkündür. Evrensel etik değerlerden yoksun büyük sermaye gruplarının sadece insanların değil, doğadaki diğer canlıların da yaşam haklarını kolaylıkla hiçe saydıkları sıra dışı bir olay sayılmaz. Küçük sermaye grupları ise, ağır vergi yükü ve serbest piyasa ekonomisi koşulları altında kendi kar oranlarını arttırmak için masraflarını olabildiğince az tutmaya çalışmakta, işin gerektirdiği hassasiyetleri göstermekten kaçınmakta, böylelikle bir dizi felaketin yaşanmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde deprem, sel, heyelan, çığ gibi doğa kaynaklı afetlerin zararlarının büyük olmasının bir

diğer nedeni ise, insanların bu konuda yetersiz bilgi sahibi olmalarıdır. Afetler konusundaki bu bilgisizlik ya eğitim ve ekonomide fırsat eşitliğine sahip olmayan sosyo-ekonomik açıdan düşük seviyedeki insanların hiçbir zaman üzerinde düşünmedikleri, afeti “kader” diyerek geçiştirdikleri bir kavramdan ibaret saymaları, ya da afet karşısında kendilerini yerel veya merkezi yönetim ya da kanaat önderleri gibi kişilerin kararlarına terk etmeleridir. Bir grup eğitilmiş ve ekonomik seviyesi orta/yüksek insanlar ise, afet konusundaki bildiklerini çeşitli nedenlerle kulak arkası etmektedirler. Çağımızın önemli filozoflarından Jean Baudrillard “Tüketim Toplumu: Söylenceleri Yapıları” isimli kitabında, tüketim yapılarını ve ilişkilerini ele alarak, gerçek ihtiyaçlar ile sahte ihtiyaçlar arasında ayrım yapar. Yazara göre günümüzde bu iki kavram arasında ayrım ortadan kalkmıştır. Çarpıklaşmış tüketim anlayışında birey, tüketim mallarını satın almanın ve bunları sergilemenin toplumsal bir ayrıcalık ve prestij getirdiğine inanır.

Yukardaki tanımdan da anlaşıldığı gibi, insanlar sadece mağduriyetten değil, bazan da kendilerine vaat edilen prestij sahibi olmak ya da toplumsal statü aracı olarak konforda ve estetik değerde yüksek, ancak güvenlik konusunda zayıf binaları, çok yüksek katlı, havuzlu, güvenli, içinde sosyal mekanları, alışveriş dükkanları olan siteleri tercih etmektedir. Özellikle Adana’da narenciye bahçeleri, Kahramanmaraş’ta ise zeytinlik ve bağlar, bu tarz siteler adına satılmakta, yerleşim yerleri böylece hem güvensiz hem de betonlaşmış bir görüntüye dönüşmektedir. Yine aynı nedenle, evlerinin içlerini güvenliği düşünmeden döşemektedirler, ancak en ufak sarsıntıda birer süs ya da sanat eseri olarak adlandırdıkları bu metalar birer silah/ölüm aracı olarak kendilerine dönmektedir. Özellikle yazılı ve görsel medya da bu yalancı gerçekliği desteklemekte, insanlar sosyal medyaları aracılığı ile kendilerine yakıştırdıkları prestijli ya da yüksek sosyal statülü yaşamlarını dışardaki dünya ile paylaşmakta ve bir şekilde varoluşlarını yüceltmektedirler. Tüm bu

yalancı ışık içinde yaşadıkları yapının güvenliğini belki de akıllarına hiç getirmemektedirler.

Yukarda sıralananlar afet öncesi yeterli güvenlik önlemi almadan yaşananlarla ilintilidir. Ancak afetin derecesini, afet sonrasında yaşanan arama kurtarma ve normalleşme çalışmaları ortaya koyar. Bunda da yine en önemli görev merkezi ve yerel yönetim birimleri ile kamu kuruluşlarına düşer. Ülkemizde 2009 yılında kurulan Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) ile Kızılay afet sonrasındaki koordinasyonla birinci derecede yetkilendirilmiştir. Arama, kurtarma ve normalleşme çalışmalarında ikinci derecede görev alan kuruluşlar ise meslek ve sivil toplum örgütleri ile diğer gönüllü kuruluş ve kişilerdir. Herhangi bir doğa olayını afete dönüştüren nedenin bu doğa olayına hazırlıksız yakalanmak olduğu unutulmamalıdır. Özellikle afetin yaşandığı ilk günlerin, örneğin, enkaz altında yatan insanlar için hayati önemleri düşünülerek hareket edilmeli, en kötü senaryoya göre plan yapılmalıdır. Burada bir başka görev de GSM operatörlerine düşmektedir. Onlar da afet sırasında afetzedeye erişim konusunun hassasiyetlerini bilmeli, olabildiğince kısa zamanda tüm olanaklarını gerekirse diğer bölgeleri feda ederek, afet bölgesine seferber etmelidir.

“Kırmızı pazartesine” giden yolun çakıl taşlarının hayli kalabalık olduğu görülmektedir. Öyle ki gömleğin yanlış iliklenmesi gibi, birinden birinde bir hata ya da bir ihmal olduğunda çorap söküşü gibi bir yanlışlar silsilesinin içinde bulunmamak içten bile değildir.

Kahramanmaraş Depremleri

Türkiye, özellikle Geç Kretase’deki levha tektoniği hareketlerine bağlı olarak bugünkü şeklini almaya başlamıştır. Günümüzden yaklaşık 11 milyon yıl önce Neotetis Okyanusu Bitlis-Zagros suture kuşağı boyunca kapanmaya başlamıştır. Arap levhasının Anadolu levhasını sıkıştırması, başka bir deyişle, Anadolu levhasının, kuzeyinde bulunan Avrasya levhası ile güneyindeki Arap levhası arasında kalması, Kuzey Anadolu ile Doğu Anadolu Fay

Zonları'nın oluşumuna ve Anadolu'nun batıya doğru hareket etmesine neden olmuştur. Her ikisi de doğrultu atımlı olan bu faylar tek bir kırıktan değil, birbirine paralel pek çok segmentten meydana gelmiştir. Bu segmentlerin her biri deprem üretme potansiyeline sahip olup, biri kırılıp enerjisini boşalttığında hattın diğer ucunda kalan bitişik segmente enerjiyi bırakmakta, bu nedenle bir sonraki deprem o bölgede gerçekleşmektedir. Biriken enerjinin miktarına bağlı olarak depremin büyüklüğü de yaklaşık olarak hesaplanabilmektedir. Ayrıca paleosismoloji çalışmalarıyla, diri fayların bulunduğu bölgelerde hendek açılmakta, açılan hendekte paleosismik hareketler tespit edilerek yaşlandırılmakta ve böylece incelenen diri fayın hangi peryotlarda deprem ürettiği/üreteceği yaklaşık olarak öngörülebilmektedir. Bu nedenle depremlerin zamanı değilse bile, nerede ve kaç büyüklüğünde meydana geleceği ve yaratacağı hasar bilinebilmektedir.

06 Şubat 2023'de 04:17'de Pazarcık merkez üslü 7,7 Mv ve aynı gün 13:24'deki Elbistan merkez üslü 7,6 Mv büyüklüğünde meydana gelen iki büyük deprem, meslek grubumuz olarak belki de en büyük korkularımızdan biriyle bir kez daha bizi yüzleştirmiştir. Yerbilimleri camiası, on yıllardır doğa kaynaklı afetler konusunda Türkiye'deki diri faylardan, bunların

deprem üretme potansiyeline, çeşitli mühendislik yapılarının yer seçimlerinden, zemin etütlerine kadar pek çok alanda veri üretmekte ve bunu çeşitli platformlarla paylaşmaktadır. Ancak yine de tüm bu veriler, yayımlanan ulusal ve uluslararası makaleler, yapılan konferanslar, sempozyumlar, açık oturumlar, beyin fırtınaları, gazete yayınları, söyleşiler, velhasıl tüm bu çaba, 06 Şubat 2023'de ve sonraki günlerde meydana gelen depremler silsilesinin neden olduğu büyük felaketin yaşanmasına engel olamamıştır.

Kahramanmaraş merkezli depremler 11 ilde, 13 milyon insan üzerinde etkisini göstermiştir. Resmi rakamlar bize yaklaşık 50 bin vatandaşımızın yaşamını yitirdiğini, bundan çok daha fazlasının ise yaralandığını göstermektedir. Depremin etkili olduğu özellikle Hatay-Kahramanmaraş ve Adıyaman'da yaşam olanağı bulamayan pek çok yurttaşımız çareyi göç etmekte bulmuş, yerlerini çeşitli nedenlerle terk edemeyenler ise konteyner ya da çadırkentlerde yaşam mücadelesine girişmişlerdir.

Doğa Kaynaklı Afetler ve Kadın

Doğa kaynaklı afetlerin kadınlar üzerindeki etkileri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilişkilidir. Özellikle afet öncesi, sonrası ve sonrası dönemlerde, afet önleme, arama-kurtarma, zarar azaltma, iyileşme ve yeniden yapılanma süreçlerinin başarısı doğrudan

ekonomik kalkınmışlık seviyesi ile ilgilidir (Gündüz, 2022). Yoksulluk ile zarar görebilirlik arasındaki doğru orantılı ilişkinin yanında, bir ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim düzeyi, afet farkındalığı ve okur yazarlığı, hukuk sistemi ve kamu kurumlarının yönetimi de ülkeden ülkeye farklılık gösterir, bu nedenle ülkelerin afetten etkilenme ve bununla baş etme becerisi de çeşitlilik göstermektedir. Afetlere ilişkin duyarlılık arttıkça önlem alma, müdahale etme ve iyileşme konusundaki çabalar da artmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, kadınların kamusal ve siyasi kesimlerde yüksek oranda temsil edildiği, hukuk sisteminin yerleştiği gelişmiş toplumlarda da kadınların afetlerden daha az etkilendiği bilinmektedir.

Literatür çalışmaları bize doğa kaynaklı afetler, kıtlık, kuraklık, salgın hastalıklar ya da savaş gibi olağanüstü durumlarda meydana gelen ağır tahribatların özellikle kadınlarda daha fazla etkili olduğunu göstermektedir. Örneğin deprem sırasında, kadınların eğitim seviyesi ile temel bazı becerilere sahip olup olmaması, hayatta kalma olasılığını etkileyen nedenler arasındadır. Pek çok kadın fiziksel özelliklerinden dolayı, kendini enkaz altından çıkarmayı becerememektedir. Bununla ilgili bir diğer örnek kadınların yüzme bilip bilmemelerinin de önemli olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, kadınların geleneksel kıyafetleri de deprem ya da sel gibi durumlarda hareketlerini engelleyici unsurlar arasında yer alır. Ayrıca toplumsal cinsiyet iş bölümüne bağlı olarak geleneksel rollerde kadına yüklenen bakım sorumluluğu da depremden sonra artmaktadır. Bununla ilişki olarak pek çok kadın, bakmakla yükümlü olduğu kişiler nedeniyle, deprem sırasında binayı terk etmekte ya gecikmekte ya da hiç çıkmamaktadır. Kurtulabilen kadınlar ise, günlük normal yaşamlarında da yaşlı, engelli ve çocukların bakım, beslenme gibi ihtiyaçlarını giderme görevini üstlenmişken, afet sonrası ya da savaş gibi olağanüstü koşullarda kendi bedensel ve ruhsal dengelerini korumaya fırsat bulamadan yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamak için seferber olmaktadır. Bu türden

zamanlarda kadınlardan geleneksel cinsiyet rollerini gösterme konusunda baskı unsuru artmaktadır. Özellikle sığındıkları geçici barınma yerlerinde de ev içi rollerini gerçekleştirmeleri beklenmekte, evin temizlik, yemek, çocukların ve yaşlıların bakımı, çamaşır, bulaşık gibi işler kendilerinden sorulmaktadır. Buna karşılık erkeklerin bu türden görevlerdeki sorumlulukları kadınlarla kıyaslanınca oldukça düşüktür. Barınma yerlerinde birkaç ailenin bir arada kalması, güvenlik ve mahremiyet konusunun kadın açısından da düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Özel bölmelerden yoksun hazırlanmış barınma yerleri, kadınların giyinip soyunurken bile rahatsız olmaları anlamına gelmektedir. Barınma yerleri hazırlanırken, kadınlar açısından önemli olacak bu türden ayrıntıların da mutlaka planlamaya dahil edilerek, tuvalet, banyo, çamaşır yıkama, kurutma yerleri gibi ayrıntılar tek tek düşünülmelidir. Hasta, hamile ya da engelli kadınlar için de bu türden hassasiyetlerin tek tek düşünülmesi, afet zararlarının azaltılmasında önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Kadınların bir başka problemi ise sağlıktır. Afet sonrası dönemde özellikle hamile olan kadınların kontrolleri sağlıklı ve yeterli biçimde gerçekleşmediği takdirde, erken doğum ya da düşük yapma olasılığı arttırmaktadır. Pek çok kadın barınma yerlerindeki kalabalıktan bulaşıcı hastalık kapmakta, üstüne yetersiz hijyen ve beslenme kadınları zayıf düşürmektedir. Bu hastalıklar ise kadınların doğurganlığı üzerinde ciddi hasarlar bırakmakta ya da ölümlerine neden olmaktadır.

Afet dönemlerde ciddi bir istihdam kaybı yaşanmaktadır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı %31,9’dır (Koç ve Yeniçeri, 2021). Kahramanmaraş depremleri örneğinde de gözlemlendiği gibi bölgede yaşayan pek çok depremzede iş yerlerini kaybetmiştir. Bunların büyük bölümünü kayıt dışı çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Sosyal güvenceden yoksun olan bu kadınlar, gelir elde edemedikleri için derin bir yoksullukla karşı karşıya kalma riski barındırmaktadır.

Afetlerin, ülkelerdeki mevcut durumdaki koşulları derinleştirdiğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Çakmak vd, 2018). Örneğin toplumsal cinsiyet eşitsizliği yoğun olan ülkelerde bu durum, afetlerden sonra daha da derinleşmektedir. Afet zararlarını azaltma süreci erkekler tarafından yürütülmekte, kadınlar çok az temsil edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun olduğu toplumlarda kadınların erkeklerle göre dezavantajlı konumubüyürken, kadınlar daha çok yoksullaşmakta, daha çok şiddete maruz kalmakta, cinsel taciz-tecavüz, fiziksel şiddet, yetersiz beslenme, eğitim yoksunluğu, erken yaşta evlilik gibi olaylarla daha sık karşılaşmaktadır. Boşanma oranları artmakta, istihdamları ise azalmaktadır. Ayrıca artan yoksullukla baş edebilmek için, erkekler şehirleri terk ederken, kadınlar afet bölgelerindeki sağlıklı koşullarda yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedir. Yine buna paralel olarak, yoksulluğu azaltmak için kız çocukları erken yaşta evlendirilmekte ya da ev bütçesine katkı koyma gerekçesiyle eğitimleri yarıda kesilerek çalışmaya zorlanmaktadır.

Afet yerinden göçmek zorunda kalan ailelerde de ekonomik ve sosyal sınıf farkı ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan orta-üst düzeyde olanlar kendilerini taşıdıkları yeni kentlerde nispeten güvenli alanlara yerleştirmekte, bir şekilde yeni yaşamlarının üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Ancak ekonomik açıdan zayıf olan aileler göç ettikleri kentlerin çeperlerinde, hijyen ya da alt yapı açısından zayıf ve güvensiz yapılarda kendileri ve aileleri için yeni yaşam alanları yaratmaya çalışmaktadır. Özellikle yetersiz temiz su, yetersiz gıda ve zayıf hijyen koşulları başta kadınlar, yaşlılar, engelliler ve çocuklar üzerinde etkili olmakta, çeşitli sağlık problemlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır.

Sonuç Yerine

Doğu Anadolu Fay Zonu'nun aktif olduğu, özellikle Adıyaman (Gölbaşı)-Kahramanmaraş (Türkoğlu) segmentinin yaklaşık 500 yıldır deprem üretmediği ve şiddetli bir deformasyon enerjisi biriktirdiği, bu enerjinin 7'nin üzerinde bir büyüklükte deprem

üreteceği, depremin yaratacağı hasar ve kentlerde meydana gelecek yıkım sayısız kez söylenmiş, tüm bu veriler raporlanarak ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmıştır. Elbette bu deprem, beklenen senaryonun çok üzerinde bir seyir izlemiş, 300 km'den fazla bir alanın aynı anda kırılması çarpan etkisi göstererek depremin etkilediği bölgenin alanını genişletmiş, yıkım beklenenin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Tüm bunların yanında, depremden hemen sonra hava koşullarının elverişsizliği, bölgeye giden yolların çöküşü, yeterli ekip ve donanımına sahip olunmaması tüm yetkinin tek bir merkezde toplanışı, bu merkezin bu denli büyük bir olay karşısında deneyimsizliği, kriz sürecini iyi yönetmemelerine neden olmuş, bir kaos ortamı oluşturmuştur. Üstelik depremin ilk birkaç gününde GSM operatörlerinin çalışmaması arama kurtarma çalışmalarını yavaşlatmış, hayatta olan ve yardım bekleyen vatandaşlara zamanında müdahaleyi geciktirmiştir. Enkazdan kurtarılan ya da depremden bir şekilde sağ kurtulanlar ise iklimsel zorluklarla, açlıkla, soğukla, hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Ekonomik durumu nispeten iyi olanlar, başka kentlere geçerek kendilerine nispeten güvenli yerlere yerleştirmişlerdir. Ancak ekonomik seviyesi düşük olanlar ya da bölgeyi terk edemeyenler hala sağlıklı koşullarda barınma, güvenlik ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Konteyner, battaniye, hijyen ve su, deprem bölgesinin bir numaralı problemi olmuştur.

Elbette, 06.02.2023'de meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremleri ya da önceki ve sonrasında yaşanmış ve yaşanması muhtemel olanları sadece can ve mal kaybına neden olmuş bir afet olarak değerlendirmek mümkün değildir. İnsanların hayatlarında meydana gelen bu derin değişim onlarca yıl geçmeyecek bir psikolojik travma ile sosyal çözümlerin izlerini taşıyacaktır. Özellikle afet sonrasında yaşanan yetersiz müdahale, ülkenin pek çok kesiminde siyasi erke ve erkin yetkilendirdiği kurumlara karşı güvensizliği tetiklemiştir. On binlerce vatandaş evsiz kalmış, on binlerce çocuğun geleceği

yok olmuş, on binlerce çift birbirini kaybetmiş, on binlerce anne/baba evladını yitirmiş, on binlerce çocuk annesiz babasız kalmıştır. Görüldüğü gibi bir sabah uyanıp her şeye sıfırdan başlayan ya da hiç yaşamamış gibi bu hayatta izleri silinen ya da en yakınlarını kaybetmiş olmanın verdiği travmayla yaşamak zorunda kalan on binlerden söz etmek hiç kolay değildir. Bu yüzden depremin yıkıcı etkisi sadece yıkılan bina sayıları, depremde ölen ve yaralıların sayısı ile anılmamalıdır. Çünkü bebeği/çocuğu, genci/yaşlısı, doktoru/öğretmeni, avukatı/polisi, esnafı/mühendisi, terzi/kuaförü pek çok hayat ve bu hayatların kurdukları hayaller tamamlanmadan, adeta kitlesel bir yok oluşa maruz kalmışlardır. Deprem bölgesi, özellikle en çok hasar gören iller olan Hatay/Kahramanmaraş/Adıyaman adeta kaderlerine terkedilmiştir.

06.02.2023'de meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerde yaşanan olaylar, depremin bilançosu, ülke olarak afetler konusunda hala çok da yol katetmediğimizi göstermektedir. Deprem ve ortaya çıkan hasar etkisini özellikle kentlerin alt yapıları kötü, çürük ve eski binalarında göstermiştir. Ayrıca zayıf zemin dediğimiz alüvyon düzlüklerde yani ovada yapılan binalar yeni olsa bile deprem karşısında ayakta kalamamışlardır. Kent çeperlerinde, eski ve çürük binalara yerleşen sosyo-ekonomik açıdan zayıf gruplar, orta ve yüksek gruplara göre daha çok kayıp vermişlerdir. Kentleri hızlıca terk edebilenler, kendilerini nispeten güvenli alanlara yerleştirebilmişlerse de, gittikleri yerlerde sınırlı bütçe ve imkanla yaşama mücadelesine girişmişlerdir. Kalanlar da barınma, beslenme, güvenlik ve hastalık gibi pek çok olumsuz koşulla mücadeleye devam etmişlerdir. Önemli maddi ve manevi kayıplar veren depremzedelerdeki psikolojik çöküntü, güvensizlik ve kaygı, deprem ve gelecek korkusu, enkaza dönen ve göç alan kentlerin demografik yapılarındaki değişim, işsizlik, yeni sosyal çevreye uyumsuzluk gibi sosyal çözümler depremin bir başka önemli sonucudur. Uzmanlar iyileşme ve onarılma sürecini on yıllarla ifade etmektedir.

Deprem sonrasındaki afetlerden en çok etkilenen grup kadınlardır. Pek çok olumsuzlukla aynı anda mücadeleye giren kadınlar, afetler sırasında daha çok şiddete maruz kalmakta, fiziksel ve ruhsal olarak tükenmişlik durumu yaşamaktadırlar. Üstelik tüm bunlar kadınların yüzyıllardır süren demokrasi, eşitlik ve özgürlük mücadelesinde kat ettikleri yolun gerisine düşmelerine neden olmaktadır. Hali hazırda canıyla, teniyle, alın teriyle bireysel kimlik mücadelesiyle var olmaya çalışan kadın, afet yaşama sıklığı yüksek olan ülkemizde bir de yukarıda sıralanan problemlerle yüzleşmek zorunda kalıp, hem kendileri hem de bakmakla yükümlü oldukları çocuk, yaşlı ve engelliler için savaşımaya devam etmektedir. Ancak Kahramanmaraş depremleri çok yeni olduğu ve üzerinden az zaman geçtiği için, bu konuda yapılan araştırmalar tamamlanmamıştır. Kahramanmaraş depremlerinin kadınlar üzerindeki etkisi sayısal verilerle ilerleyen çalışmalarla ortaya çıkacaktır.

Kaynaklar

1. Can, İ. (Ed.). (2020). Afet Sosyolojisi, , İstanbul: Çizgi Kitabevi
2. Çakmak, H., Ocaktan, M.E., & Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları. Akın, A. (Ed.) Eşitsizlikler ve sağlık sonuçları içinde. ss. 91-92. Türkiye Klinikleri.
3. Gökalp Yılmaz, G.2021. Afetlere sosyolojik bakış ve Türkiye’de afet yazınına kuramsal bir yaklaşım. Anemon. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021 9(1) 194–204
4. Gündüz, F. 2022. Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gerekli dersler (Haiti ve Japonya Depremi Örneği). IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (12): 440-461
5. Koç ,E., Yeniçeri, Z. 2021. COVID-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğine Etkileri. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi <http://dergipark.gov.tr/ktc> Sayı IV (1) 80-102